

Johannes Paul IIs undladelsessynd

Af Jean-Pierre Duclos

For et år siden fik VEOKs bestyrelse en kronik optaget i Kristeligt Dagblad med titlen "Arven efter Pave Johannes Paul II" (1.3.05). Den blev straks efterfulgt af en anden af Vivian og Erling Tiedemann om "En stor pave synger på sidste vers" (9.3.05). Det var spændende at konstatere at man godt kunne være enig med dem begge: De talte bare forbi hinanden. Helbredsproblemer forhindrede mig dengang at blande mig i debatten. Det er lidt post festum at gøre det nu, men jeg mener at de tanker, jeg fik ved at læse dem, stadig er aktuelle. Det drejer sig om forholdet mellem gejstlige og lægfolk og mellem centret og periferien i den romersk-katolske kirke. Og det er netop disse forhold som har fået katolikker i forskellige lande til at starte bevægelsen VEOK. Situationen har ikke forandret sig i løbet af dette år, og derfor tillader jeg mig at dele disse tanker med ligesindede. Enhver reaktion vil selvfølgelig være velkommen.

Vi er også kirken, selv om vi lægfolk føler os marginaliseret i forhold til kirkens ledelse, såvel på det lokale plan som på det centrale, og vi er også kirken, selvom vores ønsker om at være romersk katolsk på en dansk måde ikke synes at være helhjertet accepteret. Jeg vil først kort beskrive de to problemer og bagefter pege på hvorfor jeg mener den gamle pave ikke bidrog til at løse dem.

Lægfolkets plads i kirken

Problemerne i forholdet gejstlige/lægfolk er ikke af nyere dato. På denne felt er det egentlige vendepunkt i kirkens historie så langt tilbage som i det 11. århundrede, den gregorianske reforms tid. Gregor d.7. (1073-1085) fik afgørende betydning for Kirkens udvikling ved – meget groft sagt – at omplante den førerstilling som ifølge 1. Kor.2,15 hører til det åndelige menneske til det juridiske plan. Det var dengang magtkampen mellem paven og kejseren nåede sit klimaks i den vestlige verden, og pavens sejr inspirerede en hel del lavere gejstlige ledere til at rive mere magt og selvstændighed til sig. I middelalderen var det især konflikterne mellem verdensgejstlige og ordensfolk som var hede, men især efter kontrareformationen blev det forholdet mellem sognepræster og lægfolk som udviklede sig i en uheldig retning. Dette nåede et højdepunkt i løbet af det 19. århundrede og det var et held i uheld at den franske-tyske krig i 1870 afbrød det 1. Vatikankoncil før det nåede at stemme for følgende erklæring: "Ingen kan være uvidende om at kirken er et uligt samfund hvor Gud har bestemt nogle til at befale og andre til at adlyde. De sidste er lægfolk, de første de gejstlige." Det er et sandt mirakel at koncilfædrene som mødtes i Rom 1962 og alle var blevet opdraget i de gamle kategorier ikke lod sig binde af dem, da de

redigerede koncilkonstitutionen om Kirken. Det er ikke så meget kapitlet om lægfolk som viser det: Det er temmelig tyndt. Det er opbrydningen af hele teksten. Oprindeligt startede den med biskoppernes rolle. I den endelige udgave begynder den med at omtale Kirken i sin helhed som Guds folk, og først bagefter omtales de forskellige medlemsgrupper den består af hver for sig. Det udtrykker tydeligt, at det er os alle sammen som er kirken..

Selvfølgelig er ikke alle i kirken ens, selv om vi alle er lige. Men det at vi ikke alle har de samme opgaver og beføjelser betyder ikke at det gamle romerske retsprincip "Det som angår alle skal besluttet af alle" ikke har relevans i Kirken. Det mente man i hvert fald i begyndelsen. Vi kan konstatere det ved at læse i Apostlenes Gerninger hvordan man blev valgt til de forskellige opgaver i urkirken. Apostlene ønskede at indsætte nogle medhjælpere til at tage sig af de diakonale opgaver, så de kunne koncentrere sig om deres egentlige opgave, forkyndelsen. Disse blev ikke håndplukkede. Apostlene bad menighederne om selv at pege på hvem de ønskede. Først bagefter fik de udvalgte håndspåleggelse af apostlene (Ap. Gern. 6,1-6). Det var denne fremgangsmåde jeg kom i tanke på, dengang vi i Danmark fik at vide gennem statsradiofonien at vores biskop var fratrådt og at han allerede havde fået en efterfølger. Og det var ikke den rolle, den moderne kommunikations teknik spillede i denne begivenhed, som var den største forskel mellem dengang og nu. Yves Congar ser i Apostlenes Gerningers fremgangsmåde som blev ved i mange århundreder "et udtryk for kirkens faste tradition om altid at forene det hierarkiske princip (strukturernes niveau) med den fælles samtykke (livets niveau)". (Jalons pour une théologie du laicat s.333). Hans "altid" er meget optimistisk. Udviklingen af den måde, embederne i kirken fordeles på, har skiftet en hel del i tidens løb, men det var oftest det sidste aspekt, det fælles samtykke, som trak det korte strå. Vi står meget langt væk fra urkirkens praksis i dag. Den måde embederne fordeles på både på højere plan og som i vores lille bispedømme er blevet meget mere ensidig og pyramidal. Er det en uundgåelig følge af kirkens verdensomfattende udbredelse, eller skyldes det – i hvert fald delvis og måske ubevidst - at vi tænker mere i magtens perspektiv end i tjenestens ånd?

Dette spørgsmål virker utroligt generaliserende og er sikkert uretfærdigt. Men man kan ikke lukke øjne for at fristelsen til at fokusere mere på magten end på tjenesten findes, og vi må endog konstatere at den synes at være lige så gammel som kirken. Lukas fortæller hvordan skærtorsdag aften endte i en diskussion mellem apostlene om "hvem af dem der skulle regnes for den største" (22,23). Og Jesus måtte formane dem: "Den ældste blandt jer skal være som den yngste, og lederen som den der tjener." (26). Er det her man må søge forklaringen på hvorfor Johannesevangeliet, som blev redigeret et par generationer efter apostlenes tid, placerer fodtvætningen skærtorsdagsaften, hvor synoptikerne beretter

om nadverens indstiftelse som slutter med apostlenes præstevieelse? Der må være en parallel mellem Jesu ord til apostlene ifølge Paulus "Gør dette til ihukommelse af mig" (1.Kor.11,24) og ifølge Johannes "Jeg har givet jer et forbillede, for at I skal gøre ligesom jeg har gjort mod jer." (Joh.13,15)

Johannes Paul II var godt klar over den her omtalte fristelse. Han skrev i 1996 i sin rundskrivelse om de kristnes enhed: "Ifølge pave Gregor den Stores smukke udtryk, består min tjeneste i at være tjener af Guds tjenere. Denne definition er den bedste beskyttelse imod risikoen af at adskille myndigheden (og især primatet) fra tjenesten, noget som ville gå imod myndighedens betydning ifølge evangeliet. "Jeg er iblandt jer som den der tjener. (Luk.. 22,27)" § 88. Det er overflødig at præcisere, at den her omtalte pave Gregor ikke er den, jeg nævnte tidligere. Men når dette er sagt, bliver der et spørgsmål tilbage. Eftersom vi har så prominente tjenere til vores egen tjeneste, vi som er Guds tjenere, hvorfor føler vi så kirkens ledelse som en umyndiggørelse?

Rom og periferien

Det andet problem er den voksende og stadig mere omfattende centralisering som udviklingen af den moderne kommunikationsteknik gør mulig og nogle vil endda påstå påkrævet. Men fører udviklingen nødvendigvis til ensartethed verden over, eller giver den omvendt mulighed for en stadig mere varieret mangfoldighed, en udvikling som netop vil gøre kirken katolsk i ordets egentlige betydning?

Ordet katolsk blev af kirkefædrene lånt fra græsk filosofisprog for at betegne forholdet mellem helheden og delene. Vores kirke er romersk katolsk: det betegner enhedsfaktoren, fællesskabet med Roms biskop, men den er også latinsk, italiensk, fransk, tysk, dansk, osv.; det udtrykker mangfoldigheden indenfor enheden. Men det ser ud som om man ubevidst har flyttet tillægsordet latinsk fra den anden side, mangfoldigheden, hvor det hører til og gjort det til en enhedsfaktor. Kirken herhjemme er katolsk fordi den er romersk dansk, ikke latinsk dansk. Den hurtige udvikling af fordelingen af katolikkerne verden over tvinger os til at være særlig opmærksom på forbindelsen mellem romersk og latinsk. Ifølge Vatikanets egne tal var der i fjor 1 086 000 000 katolikker hvor vi europæere kun er en stadig mindre del, 25,8 %. I Brasilien alene findes der 13 % af verdens katolikker. 15 % af katolikkerne findes i dag i Afrika og 12 % i Asien og deres procent vokser med henholdsvis 4,5 og 2,2 % årligt. Hvordan sørger man for at holde en så uens flok sammen? Ved at smelte dem i en latinsk støbeform?

Vi smiler lidt overbærende i dag når vi ser gotiske kirker og Lourdesgrotte i Kina. Vi opfatter det som et levn fra kolonitidens kulturimperialisme, som er et overstået stadium. Men hvad skal man sige om, at vi tvinger dem til at fejre

nadveren i en latinsk form, bare oversat til kinesisk? Selvfølgelig er det meget praktisk for den vestlige turist som har fundet vej til en søndagsmesse.

Han/hun føler sig dejligt hjemme, men den lokale menighed vil føle sig fremmedgjort hele året rundt ved at skulle fejre Herrens måltid i en latinsk forklædning oversat til deres sprog.

Denne kulturelle kløft mærker vi ikke så meget hjemme. Vi er jo europæere, og især benytter vi os flittigt af den danske salmeskat. Men hvorfor har vi måttet vente i mere end 10 år på at en romersk kontoransat skal godkende vores oversættelse af de latinske ritualer? Jeg er ikke en gang klar over om det endeligt er sket. Det man er bange for dernede er at man tilføjer noget nyt, noget anderledes, noget som tilpasser gudstjenesten til landet.

Det får mig til at tage et prekært emne op, som jeg allerede tidligere har brændt fingrene på: Dansk liturgi eller liturgi på dansk? Det sidste har vi fået, men er det nok? Nogle i en menighed nord for København mente nej og gjorde nogle forsøg på at gøre gudstjenesten mere hjemlig. Og så blev der ballade. Det mest sørgelige i denne ulykkelige sag er at man i stedet for at diskutere indholdet: Var udviklingen for topstyret? Var den kunstneriske kvalitet tilfredsstillende? forkastede man det hele en bloc, og emnet blev tabu. Alligevel står problemet stadig tilbage, et problem som vores menigheders etniske sammensætning gør stadig mere krævende og vanskeligere at løse. Når deltagerne i en søndagsmesse har så forskellig kulturel baggrund, er det klart at en latinsk liturgi på dansk er en brugbar løsning. Men forhæler det ikke muligheden for at få en romersk dansk kirke? Forhæler vi ikke integrationen af udenlandsk fødte katolikker? Det ville være interessant at undersøge om nogle af de tidligere katolske indvandrede skiftede til Folkekirken for at blive danske. Men det kræver desværre ikke nogen videre undersøgelse at konstatere at den katolske kirke er fremmed i de etniske danskere øjne. Hvad kan I gøre for at vi ikke bare er katolikker i Danmark, vores officielle titel, men også den danske kirke i den universelle kirke, vores mål? Jeg siger I, fordi jeg mangler forudsætninger for til at løse opgaven, selv om jeg godt kan få øje på den.

Men det er ikke bare hjemme, at inkulturation – som det så smukt hedder i teologernes og etnografernes jargon - møder hindringer. Et velkendt eksempel er den mexicanske kirke. Indianernes store beskytter, Samuel Ruiz, biskop i Chiapa, viede talrige indianere til diakoner for at gøre kirken mexicansk, men straks efter hans fratreden i 2001 blev 400 af disse vielser erklæret ugyldige: Celebranten bar ikke messehagel og brugte kun den ene hånd til håndspålægelse, og (måske især) var der tilføjet ekstra bønner i ceremonien.

Paven og kurien

Hvor har vi Johannes Paul II her? Han gik rundt over hele kloden og udtrykte sin respekt for det besøgte land ved at kysse dets jord ved sin ankomst. Men havde han noget af det med, da han kom tilbage hjem? Han udtrykte Roms omsorg for alle de lokale kirker, men hvad med at være lydhøre overfor dem? Johannes Paul II var en stor kommunikator, men det var en envejs kommunikation.

Og også det budskab han kom med var til ydrebrug. Han opfordrede de civile myndigheder til at respektere friheden, menneskerettighederne, kønnenes ligestilling, men tilsyneladende lod han kurien ignorere det. I sin før omtalte skelsættende rundskrivelse om de kristnes enhed rækker han hånden til de andre kirkesamfund i meget højere grad end nogen af hans forgængere. "Jeg er lydhør over for de folk som opfordrer mig til at finde en måde at udføre mit primat som åbner sig mod en ny situation uden at opgive noget væsentligt for dets opgave". (§ 95) Men gælder denne lydhørhed kun overfor ikke-katolikker? Det minder mig om en morsom episode fra koncilets første session. Johannes 23 havde indbudt sin ven, den katolske filosof Jean Guitton, til at være med som observatør. At en lægkatolik kunne være med var ikke noget man havde overvejet. Så han blev anbragt sammen med de ikke katolske observatører, en fremragende placering som fik ham til at konstatere: "Jeg er blevet ophøjet til værdighed af adskilt broder." Det blev ordnet senere, da flere lægkatolikker, også kvinder, blev indbudt.

En begivenhed fra Johannes Paul IIs regeringstid, som vil få en blivende plads i kirkehistorien, er mødet i Assisi i 1986 da han samlede repræsentanter fra hele verdens religioner for at de sammen hver på deres måde skulle bede for fred i verden. Denne åbning mod verden udenfor faldt ikke i god jord i kurien som ignorerede den fuldstændigt uden dog at glemme det. Så snart Johannes Paul II var borte, blev franciskanernes fredscenter i Assisi frataget sin udstrakte selvstændighed og underlagt administration. Måske skal vi se en forbindelse mellem dette møde og Troslære kongregationens erklæring fra 2000 om "at i Jesus Kristus og Kirken er den eneste og universelle frelse", en tekst skrevet i anledning af at nogle af østlige katolske teologer ifølge kuriens mening var gået for vidt i deres anerkendelse af Guds plan med de andre religioner. Selv om denne tekst kun var udtryk for en romersk kongregation, vakte den stor opmærksomhed. Forlaget Ansgarstiftelsen oversatte den, noget som mange af pavens egne tekster ikke blev vurderet værdige til. Jeg har andetsteds peget på hvorfor denne tekst blev misforstået herhjemme. Den blev nemlig tolket som en vurdering af de andre trossamfunds karakter af kirke. Emnet var i virkelighed at redegøre for mangfoldigheden af de frelsesmidler, Kristus anvender for at gøre os delagtige i sin frelse, en mangfoldighed som samlet kun findes i det romerskkatolske trossamfund, selv om Herren stadig er fri til at virke gennem de andre. Det re-

levante her er at konstatere en vis diskrepans mellem Johannes Paul IIs udstrakte åbenhed og kuriens ønske om at være på den sikre side. Enhver katolsk teolog har lært at vurdere en romersk tekst og er klar over at en kongregations erklæring har betydelig mindre vægt end f. eks en rundskrivelse, men det er ikke alle som er klar over det.

Det er netop her, jeg mener at den forhenværende pave ikke var på højde med sit ansvar. Han var meget udadvendt, og mens han rejste rundt i verden, lod han den romerske administration køre efter eget forgodtbefindende. Et eksempel på det er Liturgi instruktionen fra 2004 hvor det romerske kontor bruger mere end 100 sider til at afskaffe så meget det kan af den liturgiske reform som fulgte efter koncilet.

Et andet eksempel er kuriens forbud til alle katolske teologer i fast underviserstilling om at drøfte emnet katolske kvindelige præster. At Rom mener at præstedømme af naturen er reserveret mænd, det er et synspunkt som kan forsvares. Men at den pave, som har skrevet rundskrivelsen "Tro og fornuft" – det varmeste forsvar for betydningen af det menneskelige intellekt på troens område, den pave som har rehabiliteret Galilæi, offer for datidens kuries uretfærdige behandling, og derved bidrog til samtalen med den moderne videnskabsverden, er den samme pave som skrev under på et forbud mod enhver diskussion om emnet katolske kvindelige præster, det virker selvmodsigende.

Det er for tidligt at vurdere Johannes Paul IIs virke. Han har afgjort været en af de væsentligste paver i nyere tid. Men han var allerede i moden alder da han kom til Rom og magtede ikke at styre den evige stads administrationsapparat. Han anvendte ikke sin erfaring fra koncilets første session. Det var bestemt ikke i kuriens ånd at paven Johannes 23 havde indkaldt til et koncil, og de romerske kontorer gjorde alt det de kunne for at begrænse skaden. De manipulerede de tekster, som forberedelseskommissionen havde forfattet. Resultatet blev at koncilfædrenes første handling var at kassere alt det materiale, kurien havde forberedt og begynde helt forfra. Johannes Paul II var ikke så radikal. Derfor virker hans regeringstid nu lidt som et zigzag linje, men vi som også er Kirken husker det gamle ordsprog Gud skriver lige på skæve linjer.